

JOHANNES HUNGARUS, KÖZÉPKORI HÍRES MAGYAR ÉPÍTÉSZ

Baselben majdnem teljesen épen áll ma is az egykori karthauzi kolostor. Úgy látszik, a magyar művészettörténet eddig nem vett tudomást arról, hogy ezt a XV. század elején egy magyar építész építette: Johannes de Ungaria, „annak az időnek leghíresebb építésze és kőfaragója, akinek híre közismert volt, hogy nincs hozzá hasonló Alemanniában“.^{1, 2}

A kolostor ma városi árvaház. Temploma Magyarország szempontjából arról is nevezetes, hogy ebben van a Szent László királyt, továbbá a Kanizsai hercegprimás képét és címerét ábrázoló üvegablak, amelyet Kanizsai 1418 körül ajándékozott a kolostornak, amiről más alkalommal már írtam.³

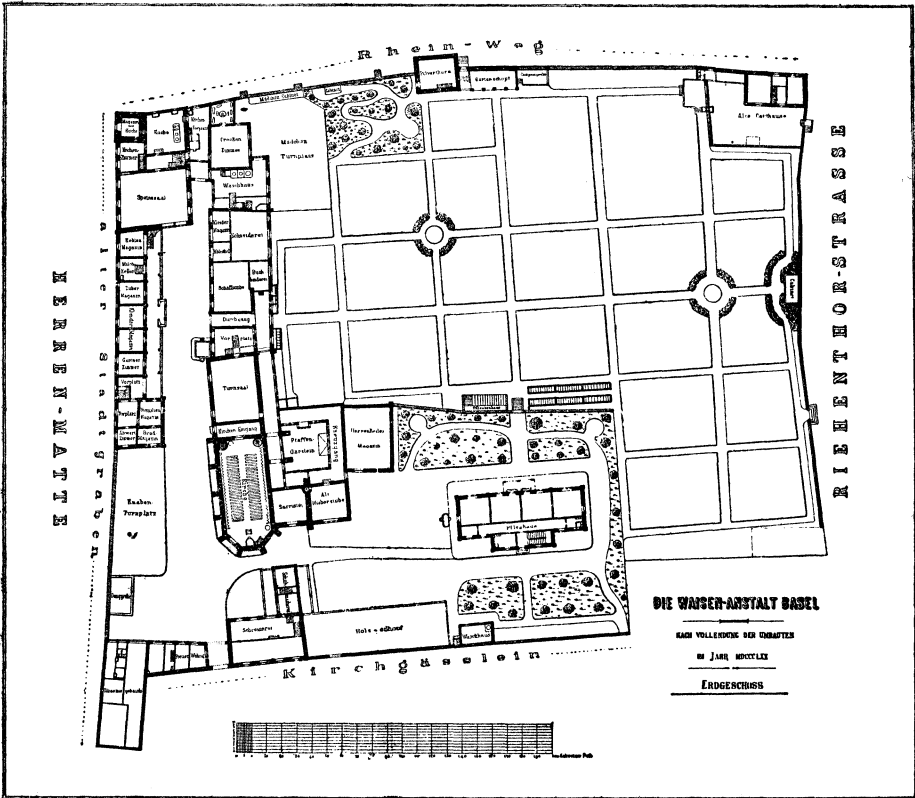
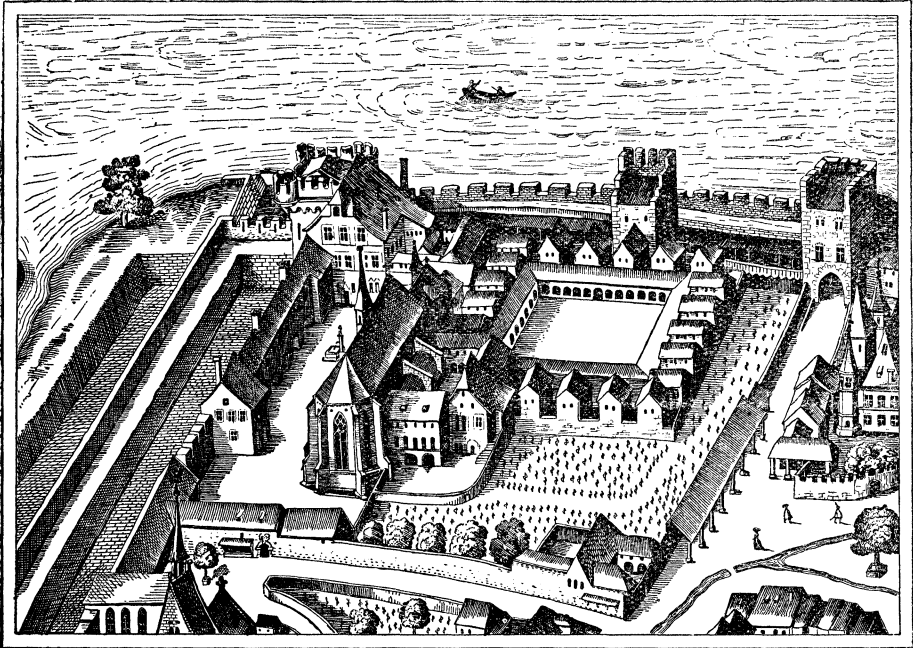
A baseli karthauzi kolostort, amelyet Szent Margitról neveztek el, 1401 szeptember 21-én alapították. A kolostor krónikája megvan a városi levéltárban.

1401-ben a strassburgi karthauzi kolostor priorja Baselbe jön egy gazdag polgár, Jakob Zibol meghívására. Utóbbi nagy összegért megveszi a XIII. század óta ismeretes „Bischofshof“-ot, a kolostor ma is álló saroképületét. Lebontat egy sereg régi házat a szomszédban és mindezt a karthauzi rendnek ajándékozta kolostor céljára. 1402-ben Strassburgból megérkeznek az első barátok. Az első perjel Winand. Ő készíteti el a kolostor terveit és építésznek meghívja Johannes de Ungariát. 1408 június 16-án teszik le a templom alapkövét. 1409-ben Winand meghal és Johannes egyedül épít tovább. 1410—14 közt a templom elkészül a tetőig. 1414-ben felrakják a tetőt és 1416 április 26-án a konstanzi Weihbischof, Konrad felszenteli. A kolostor általános terve is Johannes Ungarustól származik. Az egyes cellák azonban csak fokozatosan, kegyes adományokból épülnek és csak 1449-ben, Heinrich von Alefeld prior idején fejezik be az építkezést.^{4—12}

Mellékelten közlöm 1. a kolostor alaprajzát, amely a mai viszonyoknak is megfelel; 2. madártávlati képét, Merian 1615-iki rajza után.

A templom ára a fa nélkül 1500 forint volt. A fa vételára 60 frt, az ácsok bére 70 frt, a téglák ára 90 frt. (1 forint, azaz 1 gulden mai értéke kb. 67 svájci frank.)

A kolostor mellékelt alaprajzát 1775-ben Isaac Mentzinger készítette. Megjegyzendő, hogy egyesek szerint a templom maga Remigius Fäsch műve lenne, ami azonban csak annyiban állhat meg, hogy Fäsch Johannes Ungarus távozása után 1416-tól kezdve tovább folytatta az építkezést. A torony ugyanis csak 1418-ban készült el.^{2—5}

A reformáció idején, 1529-ben a kolostor elárvult és több mint egy századig lakatlan volt. 1669-ben városi árvaház lett. 1775-ben nagy átalakításokat kezdtek. Lebontották a nagy keresztfolyosót és a körülötte álló cellákat. 1928—1932-ig újból renoválják, de most már lehetőleg a régi tervek alapján, és így újra előkerül a kisebbik keresztfolyosó (ami eddig mosókonyha volt) és nem kevesebb mint 973,000 frankot költenek a javításokra. Az épület ma is Basel városi árvaháza.

A kolostor legnagyobb része még ép. Elsősorban a hatalmas templom, a bal sarkon levő nagy saroképület, amely részben a még régebbi egykori Bischofshof ; a kapuépület, a templomhoz támaszkodó kis udvar a körülötte álló épületekkel ; a Rajna mellett álló nagy torony. A Merian tervén látható jobboldali torony eltűnt. A Rajna partján álló várfal is ép. Eltűnt azonban a nagy keresztfolyosós udvar a jellegzetes cellákkal.

A kolostor 2000 kötetes könyvtára ma a baseli egyetemi könyvtárban van. A városi levéltár pedig őrzi a kolostor archivumát.

Ki volt Johannes von Ungarn? Az Alefeld-krónika szerint, amelyből a fenti idézetet vettük, „clericus redditus“, azaz Laienbruder Argentuinban, azaz Strassburgban. A baseli kolostoron kívül még több karthauzi kolostort épített és ügyes kőfaragó is volt.

Johannes de Ungaria a baseli kolostor felépítése után maga is karthauzi barát lett és 1419-től 34 éven át Porta Montis karthauzi kolostor priorja volt és itt nagy tekintélynek örvendett. Ez a kolostor a mai Thorberg, Bern állami fogháza. Ez teljesen átépült és ott semmi emléket sem találtam, ami Johannesre utalna. Archivuma Bernben van⁷ és szintén nem tartalmaz Johannesre vonatkozó adatokat. Ezután már alig hallunk róla. A nehéz háborús időkben kimerül és 1449-ben priori méltóságáról lemond. Hívei kérésére azonban 1453 októberében bekövetkezett haláláig a kolostorban marad és tovább vezeti az ügyeket.

Az Alefeld-krónika (*Chronica fundationis Carthusiae*) a következőket mondja (I. 271) róla : „Deinde in festo sanctorum Johannis et Pauli anno quo immediate supra, videlicet 1408, pro ecclesie mee erectione fodere inceperunt operarii fundamentum, priore inchoante aliisque fratribus consequenter, ac deinde laboratoribus, opus dirigente in omnibus fratre Johanne de Ungaria, tunc clerico reddito domus Argentine, postea per plures annos monacho et priore domus Porte Montis ordinis Cartusiensis. Qui, ut publica de eo fuit vox et fama, in arte lapicide et muratorum non habuit in Alemannia similem sibi et successivis temporibus plures in ordine Cartusiensi erexit domos.“

Amidőn oly kevés adat maradt reánk e kornak magyar művészeiről, kétségtelenül érdekes, hogy Alemanniában egy magyart tartanak a legjobb építésznek. Idehaza alig maradt meg valami e korszak épületeiből, viszont a holdogabb Basel, amelynek falai 600 éve nem láttak ellenséget, megtarthatta ezt az építészeti emléket.

Johannes Ungarus nem volt az egyetlen magyar művész, aki abban a korban e vidéken működött. 1384—1417 közt a francia király, Berry herceg, Fülöp burgundi herceg és az orléansi herceg udvarán festett Etienne de Hongrie, vagy másnéven Etienne le Bièvre, akinek magyar neve talán Hódi István volt és aki Nagy Lajos halála után költözött Budáról Franciaországba.^{15—16} Fülöp burgundiai herceg részére

oltárképeket festett és az kamarásnak nevezte ki. Míg órála Pór Antal révén már tudomást szerzett a magyar művészettörténet, úgy látszik, Johannes Ungarus, az alemanniai építész, eddig ismeretlen maradt.

(Basel.)

Verzár Frigyes.

- ¹ *Chronica fundationis Carthusiae in Basilea minoris auctore Henrico Arnoldi de Alveldia, eiusdem domus priore 1401—1480.* 239. l.
- ² Vischer, W. u. Stern, A.: *Basler Chroniken*, I. 271. l. 37 sor.
- ³ Verzár F., „Debreceni Szemle“, 1931 szept. 7. 47. l.
- ⁴ Nüscheler—Usteri: *Gotteshäuser der Schweiz*, II. 10.
- ⁵ Kahn: *Geschichte der bildenden Künste in der Schweiz*, I. 485, 815.
- ⁶ Lehmann, H.: *Zur Geschichte der Glasmalerei in der Schweiz*, II. 284.
- Anm. 56. 1907.
- ⁷ Müllinen: *Helvetica sacra*. I. 239.
- ⁸ *Gründungsgeschichte der Karthause „St. Margarethenthal“ im minderen Basel.* Diss. Basel, 1905.
- ⁹ *Das Karthauserkloster in Basel*, „Neujahrsblatt für Basel Jugend“, 1838. 1—22. 1—8.
- ¹⁰ Fechter, D. A. und Schäublin, I. I.: *Das Waisenhaus in Basel*, 1871.
- ¹¹ Buxtorf: *Die Chronik von der Stiftung der Karthause in Basel*.
- ¹² Burckhardt: *Bilder aus der Geschichte von Basel*, II. Heft. *Das Karthauserkloster Basel*, 1878.
- ¹³ *Die Basler Stadtbilder bis auf M. Merian den Aelteren 1615* (1895).
- ¹⁴ L'abbé Ch. Nicklès: *Thorberg ou l'Ancienne Chartreuse de Berne, 1397—1528*. Fribourg, 1894.
- ¹⁵ Le Vasseur: *Les Ephémérides de l'Ordre des Chartreux*, 1892.
- ¹⁶ Pór Antal, „Arch. Értesítő“, 1901.
- ¹⁷ Divald Kornél: *Magyarország művészeti emlékei*, 1927. 126. l.
- ¹⁸ *Chronik der Karthause von Strassburg*. Annales V. 358., 391. VII. 101., 110., 258.

Városi nyomda, Debrecen. 1936—1970.

